

כמה מילים על

פרשת וירא

הכנסת אורחים: ביום השלישי למילתו של אברהם, הוא ממתין לאורחים שאינם מגיעים. הקב"ה רואה בצערו ושולח שלושה מלאכים מחופשים לעוברי אורח. אברהם מארח אותם ומגלה כי אלו מלאכים. מלאך אחד מביא להחלמתו של אברהם, שני מבשר על לידתו של יצחק בעוד שנה, ומלאך שלישי פונה להפוך את סדום.

הפיכת סדום והצלת לוט: הקב"ה מגלה לאברהם על הפיכת סדום. אברהם, איש החסד, מבקש רחמים, אך אין צדיקים בסדום שיכולים לעמוד לזכותה.

המלאכים מצווים על לוט להימלט ומניחים לו להתיישב בעיר צוער. עם בוקר, הקב"ה הופך את ערי סדום ועמורה לעיי חרבות. אשת לוט, שמביטה לאחוריה בניגוד לציווי המלאכים, הופכת לנציב מלח.

שרה בבית אבימלך: חורבנה של סדום משפיעה על האזור כולו, ואברהם מחליט לעבור לגרר. שרה - המוצגת כאחותו של אברהם - נלקחת לבית המושל, אבימלך. בלילה, ה' נגלה אל המלך בחלום ומצווה עליו להשיב את האשה לבית בעלה. אבימלך משיב את שרה, מעניק לאברהם כל טוב ומציע לו לשבת בארצו כאורח-כבוד.

לידת יצחק וגידולו: כעבור שנה מהבטחת המלאך, שרה יולדת בן לאברהם בן מאת השנים, ושמו יצחק. שרה מבקשת לגרש את ישמעאל מביתה, בשל השפעתו השלילית על יצחק. אברהם מתקשה לגרש מן הבית את בנו הגדול, אך ה' מצווה עליו לשמוע בקול שרה. הגר וישמעאל עוזבים את בית אברהם ויוצאים אל המדבר.

עקידת יצחק: הקב"ה מחליט לנסות את אברהם בניסיון עשירי ואחרון. הוא מצווה על אברהם לקחת את יצחק אל הר המוריה ולהקריבו שם לעולה.

למרות הקושי, אברהם אינו מהסס ומזדרז לקיים את ציווי ה'. גם כאשר יצחק מבין את העומד להתרחש, הוא ממשיך באמונה כאביו. אברהם מבקש לשחוט את יצחק ואז נגלה אליו מלאך ה' ומצווה עליו שלא לפגוע בבנו. אברהם מעלה על המזבח איל תחת בנו. אברהם חוזר עם בנו לבאר שבע ומתבשר על הולדת בתואל, שממנו נולדה רבקה, רעייתו לעתיד של יצחק.

כמה מילים לסיכום:

כפייה דתית?! / דפי הכנה לפרשת וירא

השיעור מבוסס על ספר לקוטי שיחות כרך טו, עמוד 122; זמן משוער: 45 דקות; עמוד 13 בחוברת לתלמיד

1 פתיחה: בית חב"ד הראשון בהיסטוריה (3 דקות)

בעשרות השנים האחרונות, נפתחו אלפי בתי חב"ד ברחבי העולם כולו. אין כמעט נקודה על פני הגלובוס, שיש בה יהודים, ואין בית חב"ד באזור (נספח 1 – קוקה קולה וחב"ד). בתי חב"ד עוזרים ליהודים בגשמיות וברוחניות. עיון בפרשה מגלה, כי בית חב"ד הראשון בהיסטוריה הוקם בעיר באר שבע על ידי... אברהם אבינו (ואכן, המילים "ויטע אשל" – בגימטריה "בית חב"ד"). אברהם אבינו, שבשבע שעבר למדנו כי גילה את האמונה בא-ל אחד, לא הסתפק באמונתו האישית אלא הפיצה לכלל האנושות.

2 פרשת השבוע: ויקרא שם בשם ה' (8 דקות)

מקור 1 | פרשת השבוע: ויקרא שם בשם ה' (וירא כא/לג)

וַיַּטֵּעַ אֲשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שְׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם:

פירוש הפסוק: אברהם הקים בבאר שבע אכסניה לעוברים ושבים, ולאחר שהיו אוכלים ושותים, היה מבקשם להודות לה'. חז"ל מוסיפים, שהיו אנשים שסירבו להודות ולברך את הקב"ה, וכלפיהם הפעיל אברהם לחץ קל:

מקור 2 | שאלה: אברהם הפעיל לחץ על האורחים. מדוע? (ע"פ מדרש רבה בראשית מט/ד)

אברהם היה מקבל את האורחים. משהיו אוכלים ושותים, אמר להם: אימרו 'ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו'.

- אם האורח היה מסכים ומברך, היה אוכל ושותה והולך. ואם לא, היה אברהם אומר לו: שלם על הארוחה!
- הלה היה שואל: כמה עליי לשלם?
- אברהם היה עונה: עשרה 'פולריין' (מין מטבע) עבור כל בקבוק יין; עשרה 'פולריין' נוספים עבור כל ליטר של בשר; ועשרה 'פולריין' נוספים עבור כל חתיכת לחם. שהרי, מי היה נותן לך יין, בשר ולחם במדבר?
- כאשר האורח היה נלחץ מהמחיר המופרז, היה נכנע ואומר: 'ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו'.

נשאלת על כך שאלה פשוטה: הרי אנשים אלה שהתנגדו לברך ולהודות לה' לא שינו, לכאורה, את דעתם בעקבות הלחץ שהפעיל עליהם אברהם. לכל היותר רק ניאוחו לומר כמה מילות ברכה כדי להשתחרר מהלחץ. אם-כן, איזו תועלת הפיק אברהם מ'כפייה דתית' זו?! וכי בדרך זו אכן פרסם והפיץ את שם ה' בעולם?!

3 הקדמה: הלחץ הועיל בסיפור המרגלים (12 דקות)

ובכן, אנו מוצאים בתורה סיפור דומה על שינוי קיצוני בדעות בעקבות לחץ חיצוני. בפרשת המרגלים שהוציאו את דיבת הארץ רעה אנו רואים שבתחילה העם כולו לא האמין ביכולת ה' להכניסו לארץ, ולפתע העם שינה את דעתו.

לכאורה, הרי הסיבה להתמרדות העם היתה חוסר אמונה ביכולת ה' לגבור על עמי כנען. האם ע"י שה' קצף עליהם הוא הוכיח שיש לו היכולת לכבוש את הארץ, עד שבני-ישראל שינו מהר כל-כך את דעתם? הבה נקרא את הפסוקים, ואת ההסבר בתניא:

מקור 3 | תשובה: לפעמים הלחץ מועיל, כמו בסיפור המרגלים (פסוקים מפרשת שלח יג'י; תניא פרק בט)

המרגלים: לא נובל לעלות אֵל הָעָם בִּי חֹזֵק הוּא מְמַנּוּ (מהקב"ה).

העם: לָמָּה ה' מְבִיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרְב.

הקב"ה: עַד מָתַי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת... בְּמִדְבַּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְּגִרֵיכֶם.

העם: וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד. וַיִּשְׁכְּמוּ בִבְקָר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָר לֵאמֹר הֲנֵנוּ וְעַלְיָנוּ אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' בִּי חָטָאנוּ.

תניא: מאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה', הרי לא הראה להם משה רבנו ע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים? אלא: ישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים, רק שהסטרא-אחרא המלוכשת בגופם הגביה עצמה... וכששמעו דברים קשים אלו, נכנע ונשבר לבם בקרבם... נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבוהתה וגטות רוחה, וישראל עצמן הם מאמינים.

כלומר: כשהאדם חוטא ומצדיק את חטאיו בנימוקים שונים, אין פירוש הדבר שעלינו להתווכח עם כל נימוק וטענה ולהשיב עליהם. לעיתים, הטענות הללו אינן אלא מסווה חיצוני להתנשאותו של היצר-הרע שהשתלט על האדם. אם מצליחים להכות את היצר-הרע ולהכניעו, כבר אין צורך להתווכח עם הטענות השונות, שכן הן נמוגות מאליהן (סיפור 1 – לא תשובות לתירוצים).

כשהקב"ה קצף על העם, הכניע וביטש בבת אחת את היצר-הרע שהשתלט על בני-ישראל, וברגע שחזרו ונכנעו לפני ה', לא היה עוד צורך ב'הוכחות' על יכולת ה' כדי שהעם יאמר "הננו ועלינו" (נספח 2 – ר"א בן דורדייא; סיפור 2 – הרבי לא יכל לעזור).

4 | הוספה: הסיפור עם רבי אלעזר והאיש המכוער (8 דקות)

ברוח זו, נוכל להבין סיפור תמוה מאוד המסופר בתלמוד:

מקור 4 | הוספה: לכן רבי אלעזר פגע באדם ריק ומכוער (ע"פ תלמוד בבלי תענית כ/א)

- רבי אלעזר בן רבי שמעון... נודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, ואמר לו: "שלום עליך רבי!"
- ולא החזיר לו. אמר לו (רבי אלעזר): "ריקה, כמה מכוער אותו האיש, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך?"
 - ענה לו: "איני יודע. לך ואמור לאומן שעשאני, כמה מכוער כלי זה שעשית!"
 - כיון שרבי אלעזר הבין שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפני האיש, ואמר לו: "נעניתי לך, מחול לי!"
 - ענה לו: "איני מוחל לך, עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית!"
 - היה מטייל אחריו, עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו: "שלום עליך רבי רבי, מורי מורי".
 - אמר להם: "אם זה רבי, אל ירבו כמותו בישראל... בשבילכם הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן".

סיפור זה קשה כמובן להבנה, משתי סיבות: א. כיצד 'חטא' רבי אלעזר ב'הלבנת פני חבריו'? ברור שהייתה לו איזו כוונה בכך. ב. היהודי הסכים למחול בתנאי שרבי אלעזר "לא יהא רגיל לעשות כן". הווי אומר: רבי אלעזר יכול להמשיך בהתנהגותו הפוגעת, ובתנאי שלא יעשה זאת בתדירות גבוהה ("רגיל"). מהו ההיגיון בדבר?

5 | הסבר: רבי אלעזר פגע באותו מכוער, כדי לגלות את פנימיותו (7 דקות)

הכיעור החיצוני של אותו יהודי סימל כיעור פנימי. הכיעור הפיזי היה השתקפות של כיעור רוחני: האיש היה מחוסר אמונה ברמה עמוקה. יש אפיקורסים שקל להביא אותם לאמונה בה'. אבל אותו אדם היה "מכוער במיוחד", אנוכי וגאוותן באופן מיוחד. רבי אלעזר הבין שהסיכוי היחיד לחולל שינוי באותו אדם, הוא 'לפגוע בו', לנהוג בו בחוסר נימוס, ובכך לשבור את המעטה החיצוני שלו ולהביא לידי גילוי את האמונה הקיימת בתוכו (נספח 3 – רבי אלעזר מחי; סיפור 3 – לבטל את הישות). ואכן, התוכנית של רבי אלעזר עבדה. האיש הגיב "לך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית". כלומר, המילים החריפות של רבי אלעזר גרמו לו להודות שיש משהו יותר נעלה ממנו – "האומן שעשאני".

הבעיה היחידה הייתה שהסגנון של רבי אלעזר היה חריף מדי, ובמקרה זה לא היה בכך צורך. שהרי, אם מצבו הרוחני של האיש היה כה גרוע – היה לוקח לו זמן עד שהיה 'נשבר' ומכיר במציאות ה'. העובדה שהודה מיד באמונתו בה' – מלמדת כי לא היה כזה אפיקורס גרוע, והיה צריך לדבר עמו בצורה רכה יותר. לכן רבי אלעזר התחנן בפניו שישלח על שפגע בו כל כך, ללא צורך.

בסופו של דבר, האיש מחל לו, בתנאי שהוא לא יעשה זאת לעיתים קרובות מדי. כלומר, האיש הסכים שלפעמים נחוץ לדבר עם אפיקורס בצורה תקיפה, אלא שדרושה זהירות יתירה להשתמש בגישה הזו רק כשהיא אכן הכרחית. וזו הייתה כוונתו באומר שרבי אלעזר "לא יהא רגיל לעשות כן".

6 | תשובה: אברהם לחץ כדי לגלות האמונה בלב האורחים שלו (4 דקות)

לאור הדברים הללו יובנו גם מעשיו של אברהם אבינו. כאשר ראה שהאורח הוא אדם מגושם כל-כך ויצרו השתלט עליו עד שאין הוא מסוגל לקבל את דבריו והסבריו, שכן הישות האישית שלו פשוט לא מעוניינת להתבטל בפניו במציאות עליונה – לא נותרה לו ברירה אלא להפעיל על האורח 'לחץ' חיצוני כדי להכניע את יצרו. לאחר שהלה בא במיצר ויצרו הרע נשבר בקרבו, בכך נפתח הפתח שיוכל לקבל את דברי אברהם ולהודות באמת לה' א-ל עולם. על-ידי הלחץ החיצוני עשה אברהם את האורח כלי לקבל את האמת האלוקית, וכך הצליח להביא את האמונה בה' גם לאנשים שהיו בדרגה נמוכה ביותר ולגרום גם להם לקרוא בשם ה'.

7 | לקח: לפעמים מותר להפעיל לחץ קל (3 דקות)

התנהגותו של אברהם אבינו משמשת מודל עבורנו: אם אברהם יצא מנקודת הנחה, שאפילו גוי העומד לפניו באמת רוצה בתוכו להאמין, אלא שיש לו חסימות כלשהם; על אחת כמה וכמה שכן הדבר ביחס ליהודי, שיש בו נפש אלוקית והוא טהור מבפנים, כפי שנאמר "ועמך כולם צדיקים". לכן, כאשר אנו מבקשים מיהודי לעשות מעשה טוב, והוא מסרב לעשות זאת – אין להרפות ממנו כל כך מהר, אלא לבקש ממנו "בכל זאת". לעיתים, הוא בעצמו מחכה בתוך-תוכו שידחפו אותו חזק יותר לכיוון חיובי. עם זאת, ברור שהדבר מותנה בכך שהדברים יאמרו בדרכי נועם, לא בצורה בוטה וכדומה, שהרי התורה "דרכיה דרכי נועם".

כאשר אברהם הבחין שלפניו אדם מגושם שיערו השתלט עליו - הפעיל לחץ קל ששבר את יצרו, ואיפשר לו להכיר בה'. מסקנה: כשהאדם חוטא, מדובר במסווה חיצוני. יש להסיר את המסווה הזו ולגלות את כוח האמונה הפנימי הקיים בו.

צ'דה
לדרך

אדם וחוה
נח
אברהם
אברהם
שרה
יצחק
יעקב ורחל
יעקב ובניו
ראובן
יוסף
יהודה
אפרים

בראשית
נח
לך לך
וירא
חיי שרה
תולדות
ויצא
וישלח
וישב
וסקץ
ויגש
ויהי

בסוד הפרשה

לאור שיחות הרבי שליזבאוויטש

כפייה דתית?! / דף העשרה לפרשת וירא

נספחים / הוספות שונות למהלך השיעור

נספח 1 – קוקה קולה וחב"ד: אומרים שבכל מקום שיש קוקה קולה, יש בית חב"ד. אבל לאחרונה התגלה, כי יש מקומות שאין בהם קוקה קולה, כמו קובה וכדומה, ובית חב"ד יש גם יש...

נספח 2 – ר"א בן דורדייא: רעיון זה, שלעיתים רק שבירה מועילה, מופיע גם בסיפור של רבי אליעזר בן דורדייא, כפי שנאמר בגמרא:

ר"א בן דורדייא עשה את כל החטאים שבעולם. עד שאשה אמרה לו שאין לו שום סיכוי ואין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, וביקש שיבקשו עליו רחמים, ולא הסכימו; מהשמים והארץ, ולא הסכימו; מהשמש והירח, ולא הסכימו; מהכוכבים ומזלות, ולא הסכימו.

כאשר ראה שאין לו סיכוי, אמר: אין הדבר תלוי אלא בי! הניח ראשו בין ברכיו, וגעה בכיפה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: רבי אליעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא! בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. [עבודה זרה יז/א]

נספח 3 – רבי אלעזר מחי: ואכן, בנוגע לאישיות רבי אלעזר בן רבי שמעון בר יוחאי, הגמרא מספרת כי לא יכל לסכול אנשים נחותים, שאינם עסוקים בעניני קדושה:

רבי שמעון בר יוחאי ישב עם בנו רבי אלעזר במערה במשך 12 שנה, מפחד הרומאים. בא אליהו ועמד בפתח המערה, ואמר: מי יודיע לבר יוחאי שהקיסר מת ובטלה הגזירה?

יצאו רבי שמעון ורבי אלעזר, וראו אנשים שחורשים וזורעים בשדה. אמרו: מניחים חיי עולם, ועוסקים בחיי שעה? כל מקום שנתנו בו את עיניהם, מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם, חיזורו למערכתכם!

ואכן, הם חזרו למערה למשך שנה נוספת. כאשר יצאו, כל מקום שרבי אלעזר היה מחריב, רבי שמעון היה מתקן ומרפא. אמר רבי שמעון לבנו: די לעולם אני ואתה!

בערב שבת אחד ראו אדם זקן ובידו שתי חבילות הדסים ורץ בין השמשות. שאלוהו: למה אתה מחזיק את ההדסים? אמר להם: לכבוד שבת! שאלוהו: אם כן, מספיקה חבילה אחת של הדסים, מדוע שתיים? אמר להם: אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור!

פנה רבי שמעון לבנו ואמר: ראה כמה חביבות מצוות על ישראל. וכך נתישבה דעתו. [שבת לג/ב]

והיו מספרים / דוגמאות וסיפורים על הנושא הנלמד

סיפור 1 – לא תשובות לתירוץ: אחד מתלמידי ר"ח מבריסק עזב את דרך התורה והמצוות, והחל להתהולל כאוות ליבו. כשנפגשו, המטיר הלה על ר"ח מבריסק קושיות רבות על התורה והאמונה בה' וכו', באומרו שקושיות אלו מציקות לו ובגינם עזב את הדרך.

ענה ר"ח: אני רגיל לענות תשובות לשאלות, לא תשובות לתירוץ.

סיפור 2 – אדמו"ר הרשב"ב לא יכל לעזור: יהודי נכנס ל'יחידות' אצל הרבי הרשב"ב, וביקש ברכה בענין רציני. אמר הרבי: איני יכול לעזור לך! כשיצא מהחדר, פרץ בבכי עז. עבר שם אחיו של הרבי, הרז"א, ושאלו מדוע הוא בוכה כל כך? הלה סיפר את אשר אירע.

נכנס הרז"א לרבי, ושאל אותו: מגיע אליך יהודי, ואתה אומר לו שאינך יכול לעזור, עד שהלה בוכה בדמעות שליש מרוב צער!

ביקש הרבי שהיהודי ייכנס בשנית. הוא נכנס, והרבי בירכו, והברכה אכן התקיימה.

לכאורה, מדוע הרבי בתחילה לא רצה לעזור לו?

אלא: בפעם הראשונה שנכנס, ראה הרבי שלפי מצבו הרוחני, הוא באמת אינו כלי ראוי לקבלת ברכה, ואי אפשר לעזור לו. רק לאחר שליבו נשבר, הוא השתנה ונעשה כלי מוכשר לברכה ה'.

סיפור 3 – לבטל את הישות: אחד העילויים המפורסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא לחדר רבינו הזקן, ושקד בתורת החסידות. בגודל כשרונותיו, רכש ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות תוך זמן קצר יחסית.

ביחידות הראשונה, שאל את אדמו"ר הזקן: "רבי, מה חסר לי?" ענה לו רבינו הזקן: "לא חסר לך מאומה, כי ירא אלוקים אתה ולמדן. אבל צריך אתה להוציא את החמץ, שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא ביטול הישות".

בית המדרש / לקט מדרשים על הפרשה

ויוטע אשל בבאר שבע: אמר ריש לקיש: מלמד שעשה פרדס ונטע בו (להנות בו עוברים ושבים. רש"י) כל מיני מגדים.

רבי יהודה ורבי נחמיה: חד אמר פרדס, וחד אמר פונדק (ללון שם אורחים, ולשון אש"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לווייה, שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלווה אותן. רש"י)

ויוקרא שם בשם ה' אל עולם: אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד? לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם, משל אלוקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם. [סוטה י, א-ב]

אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה, דכתיב ויאמר אד-ני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו' (והניחו והלך לקבל האורחין. רש"י). [שבת קכו, א]

צחוק בצד / בדיחה שבועית

על הכנסת אורחים: רב אחד התארח בביתו של רב דגול. המארח הגיש כיבוד על השולחן, והציג בפני אורחו פריטים היסטוריים נדירים שעמדו על השולחן.

"החנוכיה הזו", אמר, "היא ירושה מסב-סבי הצדיק, לפני 170 שנה".

"והמפה לחלות", המשיך, "שימשה את סבי לפני השואה".

"אתה רואה את גביע היין", הצביע, "גם הוא בן 250 שנה".

וכך הצביע פריט אחרי פריט, והסביר ממי קיבל אותו בירושה.

האורח נלחץ ושאל: "והעוגיות, ירושה מאיזה סבא הם?"...